

Posudek vedoucího diplomové magisterské práce

Autor: Josefína Formanová

Název: Language and Memory in Hegel's Conception of History

Jako hlavní téma své práce zvolila autorka velmi nesnadný problém vztahu jazyka a myšlení, přičemž se zaměřuje na to, jak tento problém traktuje ve svém myšlení Hegel. Autorka správně vidí, že tento problém nelze řešit izolovaně od epistemologické otázky, zda a jak můžeme svým myšlením a svým jazykem postihovat realitu. Tuto otázku následně spojuje s problémem dějin a paměti. To je poměrně nesamozřejmé, vždyť by se mohlo zdát, že problém vztahu myšlení, jazyka a reality nemá s problémem dějin mnoho společného. Autorka se to snaží zdůvodnit přes pojem myšlení: myšlení není podle ní možné, pokud není zapojeno rozpomínání (recollection). Autorka upozorňuje na to, že vztah myšlení a paměti je podle Hegela jedním z nejsložitějších problémů antropologie. V rámci analýzy a řešení tohoto problému interpretuje pasáže z Encyklopedie, v nichž se Hegel věnuje tomuto tématu. Podle Hegela postupuje vědomí od počitků, přes slova k myšlenkám a pojmům. Věc zniterněná postupem vědomí je uchovávána pamětí v podobě slova, k němuž vědomí dospívá v procesu zniternování věci, přičemž prostřednictvím slova může být opět zvnějšněna v procesu komunikace. Tak jazyk přejímá mediační funkci mezi myšlením a realitou. To bych řekl, že je autorčina základní představa vztahu mezi myšlením, realitou a jazykem. Objekt a myšlení se setkávají na půli cesty mezi univerzalitou a partikularitou v jazyce, nebo: jazyk je sňatkem myšlení a reality, to jsou autorčiny metafory. Zároveň tím autorka získává možnost přechodu ke zkoumání vztahu této triadické struktury k paměti a dějinám. Na příkladu aktuální pandemické situace autorka dokládá, že věc nabývá reality teprve pojmenováním. Jazyk podle ní pro Hegela není nástroj, ale způsob zjevování a sebezjevování ducha. To autorka zdůrazňuje několikrát. A neopomene rovněž paralelizace s Wittgensteinem (raným i pozdním). A autorka připomíná Hegelovu větu z Fenomenologie: síla ducha je tak velká jako jeho vyjádření, tedy síla ducha je přímo úměrná jeho výrazu. Hegel je kritikem niternosti, a proto pro něj a u něj hrají tak významnou roli úvahy o vztahu myšlení a jazyka. V závěrečné části pak autorka zkoumá vztah paměti a dějin, a tedy zprostředkovaně přes pojem paměti také vztah myšlení, jazyka a dějin.

Kladem práce je již samotné téma, jež je komplikované jak věcně, tak také v rámci hegelovské interpretace. Téma vztahu myšlení a jazyka autorka činí ještě komplexnějším tím,

že k němu přibírá ještě problematiku paměti a dějin. To samozřejmě není manýra, nýbrž je to vyžadováno věcně tím, že tuto triádu tematizuje Hegel sám. Autorka tento problém tedy nemohla obejít. Autorka prochází všechny relevantní pasáže k tomuto tématu v různých Hegelových spisech, od Fenomenologie ducha, přes Filosofii práva, přednášky k filosofii dějin, až po Vědu o logice a zejména Encyklopedii filosofických věd. Prokazuje přitom jak důkladnou znalost těchto textů, tak také současných interpretačních tendencí, k nimž dokáže navrhnout plauzibilní interpretační varianty, byť se k nim většinou vztahuje pozitivně. Dále je třeba zdůraznit, že autorka neopomene žádný aspekt Hegelova myšlení, jež ke zvolenému tématu patří. Jedná se tedy o práci, jež nepochybně splňuje požadavky na diplomovou práci.

Problematické body: a) Jazyk a partikularita vs. univerzalita: Hegel preferuje partikularitu, tvrdí autorka. Jazyk ale považuje Hegel za něco, co se pohybuje v mediu obecnosti, a v tom spočívá jeho rozumnost ve srovnání se smyslovou jistotou: pohybuje se v mediu obecnosti a ví to. Přejít od ducha či vědomí od prvotní počítkově-názorové registrace věci, přes její představování, až k jejímu uchopení pojmenováním, jež pak vrcholí v jejím pojetí v myšlence a pojmu, je procesem narůstající obecnosti, při níž se neztrácí ze zřetele její konkrétnost.

b) Problém s výkladem Hegela jako materialisty se ukazuje na vztahu myšlení a skutečnosti: autorka souhlasí s interpretací, podle které není svět před tím, než je artikulován rozumovým myšlením, ničím. Co je ovšem v případě takového idealistického výkladu materie? Přestože autorka tomuto tématu věnuje mnoho pasáží, není zcela jasné, proč chce Hegela interpretovat jako materialistu, a co to vůbec znamená. Jaké by to mělo mít např. důsledky ve vztahu k jeho pojmu ducha?

c) Přejít od úvah o vztahu myšlení a jazyka k úvahám o dějinách by mohl být srozumitelněji zdůvodněn. Autorka tento vztah vysvětluje na základě interpretace Hegelových úvah v závěrečné kapitole Fenomenologie ducha, jejichž předmětem je vztah pojmu vzpomínky jako uchovaných podob vědomí a dějin. Aby byla celá souvislost srozumitelnější, bylo by třeba důkladnější analýzy Hegelových úvah.

Vzhledem k nesporným přednostem práce, ale také k uvedeným problematickým bodům navrhuji práci hodnotit mezi **výborně a velmi dobře**, podle průběhu obhajoby.

PD Jindřich Karásek, Dr.

